

O tipologie a comunităților virtuale religioase de orientare creștină

Zenobia Niculiță¹
*Institutul Teologic Adventist,
Facultatea de Asistență Socială
Universitatea de Vest, Timișoara*

Sursa: Revista Inovația Socială vol. 2, nr. 1/2010 (ianuarie-iunie) pp. 15-28

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/index.php/jurnal/article/view/...>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa **Error! Reference source not found.**

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ zenobia.niculita@gmail.com

O tipologie a comunităților virtuale religioase de orientare creștină

Zenobia Niculiță

Rezumat:

Articolul de față prezintă o introducere în subiectul comunităților virtuale cu accent asupra celor cu orientare religioasă. Aceste forme de organizare socială virtuală sunt descrise prin intermediul unei serii de paradoxuri care relevă contradicțiile dintre premisele sau rezultatele așteptate și starea actuală a comunităților religioase online. Ultima parte a articolului propune o tipologie a comunităților virtuale religioase bazată pe două dimensiuni bipolare: orientarea confesională și orientarea valorică, care include patru tipuri de comunități, denumite metaforic comunități „de întărire”, „reformatoare”, „ale luptei pentru adevăr” și „fără frontiere”.

Cuvinte cheie: comunități virtuale religioase

Abstract:

The present article provides an introduction into the subject of virtual communities with emphasis on the religious oriented ones. It describes this social form of virtual organization through a series of paradoxes, which reveal the contradictions between premises or expected results and the present state of religious communities online. The final part suggests a typology for the virtual religious communities based on a two bipolar dimension frame: denominational and value orientation, resulting in four community types, metaphorically entitled „reinforcement”, „reformer”, „fight for the Truth” and „no frontiers”.

Keywords: virtual religious communities

„Instituțiile religioase fac mai mult decât să conecteze oamenii cu Dumnezeu. Ele conectează oamenii unii cu ceilalți.” (Zuckerman, 2002)

Introducere

Ca experiență a sacrului, religia reprezintă unul dintre elementele esențiale și specifice ale existenței umane care influențează semnificativ structura gândirii și acțiunii individuale și colective. Încercările de studiu și teoretizare ale dimensiunii sociale a religiei au cunoscut interpretări variate și extreme de la pozitivism, care considera colectivitatea însăși ca fiind obiectul adorației în cadrul experiențelor religioase până la filozofi ca Kierkegaard, care ajunge la concluzia că individul este categoria fundamentală a societății și a religiei (Wach, 1997). Într-o abordare mai echilibrată, Wach (1997, p. 67) consideră că, „dacă este admis în interiorul grupului tradițional, conceptul spiritualizat de comunitate religioasă se poate dezvolta pentru a-i uni pe cei care aspiră în mod independent la perfecțiunea religioasă sau, dacă nu, acest ideal poate conduce în cele din urmă la o comunitate „adevărată” întru credință, independentă de orice altă asociere existentă.”

Dincolo de studiile de natură psihologică sau sociologică, de teoriile filozofice sau de considerațiile teologice, la nivelul simțului comun, noțiunea de religie și comunitate sunt strâns legate între ele. Pentru cei mai mulți oameni, a fi religios înseamnă a fi afiliat la un grup, chiar dacă mai mult simbolic și subiectiv (Dawson & Cowan, 2004). Alături de trăirea interioară a relației transcendente, experiența religioasă suportă o puternică dimensiune socială, de comunicare și împărtășire a sensurilor, revelațiilor și identității.

Mai puternice, mai active, mai formalizate sau doar simbolic reprezentate, comunitățile religioase reflectă imaginea despre lume și despre univers a religiei care le însuflețește, fie că este vorba de teama față de o putere superioară și necunoscută, de contemplația mistică a unei Ființe supreme sau de revelația unui Dumnezeu care se oferă pe Sine ca jertfă, de implicarea în problemele societății din care fac parte sau de eforturile în vederea prezervării structurilor și tradițiilor prin izolarea de influențele exterioare.

Organizările comunitare religioase au fost dintotdeauna organisme sociale vii, active ce au suferit transformări succesive odată cu evoluția istorică a contextului social în care s-au încadrat. Până la confruntarea cu fenomene ca globalizarea și dezvoltarea rețelei Internet, biserica s-a exprimat în principal ca o comunitate locală, manifestând caracteristicile unei comunități asociative (Foltz & Foltz, 2003). Chiar dacă unele biserici tradiționale au avut, la nivel superior ierarhic, conștiința globalității, la nivelul membrilor laici, comunitatea religioasă s-a manifestat în spațiul geografic bine delimitat al comunității sociale locale și s-a împletit cu acesta în conștiința lor colectivă.

Internetul ca spațiu nou de manifestare a comunităților religioase.

Odată cu dezvoltarea rețelei Internet și apariția spațiului virtual, comunitățile religioase au pătruns într-un mediu cu potențialități multiple, care transformă, modelează și redefinește concepțiile tradiționale și care se extinde mereu. La puțină vreme de la apariției ei, lumea virtuală „a trecut de la o frontieră deschisă la un oraș aglomerat. Ciberspațiul a devenit o metropolă superpopulată și îndelung călătorită, umplută cu fiecare biserică oficială imaginabilă, slujbe religioase live și predici nesfârșite” (Helland, 2007).

Comunitățile virtuale cu specific religios s-au dezvoltat și diversificat, în timp ce alte tipuri de comunități au inclus spații speciale pentru manifestările și discuțiile de acest tip. În anul 2000, mai multe persoane utilizau Internetul în scopuri spirituale și religioase decât pentru operațiuni bancare sau servicii matrimoniale. Un studiu desfășurat în 2004 de Pew Internet and American Life Project a descoperit că 64% dintre americanii care au acces la Internet îl utilizează și pentru scopuri spirituale sau religioase (Hoover, Clark, & Rainie apud Helland, 2007). În 8 decembrie 2008, numai comunitățile virtuale cu specific religios care utilizau ca formă de organizare grupurile yahoo erau în număr de 253.162 (numărul total al grupurilor înscrise în categoria religion and beliefs), dintre care cele creștine numărau nu mai puțin de 91.478. Astfel, amplitudinea fenomenului comunităților virtuale religioase transferă acest domeniu de la zona marginală a interesului științific și pledează pentru importanța și relevanța acestuia ca obiect al cercetării.

Odată cu apariția și proliferarea fenomenului religios în spațiul virtual, acesta a devenit un obiect al cercetării pluridisciplinare, pe care oamenii de știință l-au îmbrățișat mai mult sau mai puțin entuziast. Similar cu situația apariției altor medii de comunicare, primele studii cu privire la locul și rolul religiei în spațiul virtual al internetului au urmat fie direcția aprecierilor laudative cu privire la multiplele posibilități de exprimare, fie a condamnării exceselor promovate în spațiul virtual în special dintr-o perspectivă tradițională.

Dincolo de oportunitățile sau implicațiile practice legate de exprimarea liberă a propriilor convingeri sau a credințelor grupului, dialogul interconfesional și experiența spirituală extinsă împărtășită, comunitățile virtuale religioase reprezintă o provocare pentru cercetători atât din punct de vedere metodologic cât și din punct de vedere conceptual și filozofic. După cum observa Helland (2007), numărul impresionant de mare al comunităților virtuale religioase reprezintă un contraargument la teoriile academice tradiționale care leagă procesul secularizării de modernitate și dezvoltarea tehnologiei. În același timp, spațiul virtual, ca mediu nou de manifestare, oferă ocazia studierii noilor forme de manifestări și structuri cu caracter religios, a manierei în care credințele și practicile religioase se adaptează la schimbările sociale, a relațiilor dintre comunitățile virtuale religioase și cele din timp și spațiu real.

Dawson și Cowan (2004) propun o serie de direcții de cercetare în ceea ce privește internetul și manifestările religioase:

- Cine utilizează internetul pentru scopuri religioase, cum îl utilizează și de ce?
- Studiu longitudinal cu privire la schimbările ce apar o dată cu trecerea timpului și creșterea experienței de navigare pe internet.
- Studii cu privire la natura și calitatea experiențelor indivizilor care accesează internetul în scop religios.
- Studii cu privire la relația dintre activitățile religioase online și offline.
- Studii cu privire la contextul social al ciberreligiozității. Relația dintre activitățile religioase online și alte activități online și offline.

Analizând publicațiile din domeniu, se poate afirma că studiul religiei online a fost relativ neglijat comparativ cu volumul de literatură științifică ce abordează probleme politice, educaționale sau psihologice. Aceasta se datorează atât noutății domeniului cât și dificultăților cu care se confruntă cercetătorul atunci când abordează în mod conjugat specificul virtual al ciberspațiului și cel spiritual al comunităților religioase.

Paradoxurile comunităților religioase în spațiul virtual

„Internetul este atât o oglindă cât și o umbră a lumii offline.” (Dawson & Cowan, 2004) Departe de a fi un mediu izolat, internetul oferă cadrul pentru ca cele mai multe dintre aspectele lumii reale să fie reproduse electronic. În consecință, foarte puține aspecte din spațiul virtual nu au fundament sau element de referință real. Acesta este și cazul comunităților virtuale religioase. Cele mai multe dintre evenimentele, realizările, conflictele, tipurile de organizări și orientări doctrinare din viața reală se oglindesc în spațiul virtual, sub forma unor tipuri diferite de comunități religioase online. În acest sens, Mia Lovheim, care studiază felul în care tinerii – pentru care computerele nu sunt o tehnologie străină și pentru care internetul face parte din viața zilnică – utilizează internetul pentru a explora întrebări de natură religioasă cu privire la identitate și comunitate, consideră că din moment ce răspunsul la aceste întrebări este căutat în aceeași măsură și în spațiul real, experiența religioasă offline nu reprezintă o realitate separată de „lumea reală” ci o extensie electronică a sa (apud Dawson & Cowan, 2004). Totuși, se poate afirma că toate comunitățile virtuale religioase nu sunt decât continuări sau avanposturi ale comunităților de același tip din spațiul real?

Pe măsură ce internetul aduce noi posibilități și dimensiuni ale experienței religioase în aproape toate aspectele ei, se petrec unele transformări subtile ce afectează în mod implicit și organizările comunitare din ciberspațiu. Problemele ivite din confruntarea specificului spațiilor virtuale cu natura comunităților religioase dau naștere la o serie de paradoxuri ale acestui tip de organizări comunitare.

1. Paradoxul accesului la comunitate

Internetul aplatizează ierarhiile, creând un spațiu social în care oamenii pot face schimb de idei și își pot exprima opiniile indiferent de rang și status social. Inițial, aceasta a dăruit ciberspațiului iluzia unei incredibile libertăți. Totuși, calitățile Internetului care au permis mai multor voci decât oricând să vorbească în spațiul public, au deschis atât spațiul public cât și cel privat persoanelor deviate și preocupărilor acestora (pornografie, pedofilie, terorism). După cum sugerează Brasher (2004), terenul electronic al ciberspațiului a devenit rapid populat de cei care scriu mai repede și mai provocator în limbile dominante în defavoarea celor care gândesc cel mai profund sau posedă experiența cea mai bogată. S-a creat o nouă elită a persoanelor care posedă resursele economice, intelectuale și culturale pentru a putea accesa comunitățile virtuale, inclusiv cele religioase. În consecință, o calitate a internetului care s-ar fi dorit a stimula varietatea, bogăția și profunzimea ideilor religioase conduce adesea la superficialitate și chiar la proliferarea neeticului în detrimentul experiențelor religioase veritabile, favorizând anumite categorii sociale.

2. Paradoxul autorității

Trecerea de la lumea online la lumea offline a rezultat în două consecințe sociale ale internetului: criza de autoritate și criza de autenticitate (Dawson, 2000). Criza de autoritate se referă la faptul că nu există un mecanism prin care informațiile publicate online să fie verificate înainte de a fi făcute publice sau amendate. Astfel, internetul produce „experți instant” – indivizi care își pot revendica acest statut fără a fi nevoiți să treacă testul de validare al comunității religioase din care fac parte. În consecință, comunități virtuale care au fost constituite cu scopul de întărire, de a îmbogăți cunoștințele și trăirile religioase ale membrilor, descoperă că nu posedă instrumentele necesare pentru a discerne între diferitele surse ale autorității, ceea ce accentuează nesiguranța și fragmentarea.

La un alt nivel, internetul „afectează forma și impactul autorității religioase alterând modalitățile de transmisie și receptare a informației și modalitățile de formare și susținere a comunităților virtuale” (Brasher, 2004, p. 6). Internetul este utilizat ca un mediu de comunicare în care mișcările de opoziție înfloresc deoarece mijloacele de control statutar (de exemplu legile pentru drepturi de autor sau procesul de evaluare între colegi) care se aplică în viața reală sunt virtual absente sau nu pot fi aplicate în mod practic în spațiul virtual (Dawson & Cowan, 2004). Astfel, autoritățile religioase care au inițiat dezvoltarea unor comunități online cu scopul de a-și întări autoritatea se confruntă cu mai multe provocări ale acesteia datorate mediului virtual și particularităților sale.

3. Paradoxul comuniunii

Prin natura lor, comunitățile virtuale religioase depășesc scopul primar al comunităților virtuale – acela de socializare. Ținta este aceea de a crea cadrul unei comunicări profunde a valorilor și trăirilor religioase care să depășească simplele conversații menite să întrețină dispoziția afectivă a celorlalți. Totuși, o simplă trecere în revistă a comunicărilor din cadrul celor mai variate comunități religioase dezvăluie o situație paradoxală: Cunoștințele membrilor despre ceilalți sunt limitate la credințele declarate sau la problemele pentru care au nevoie de suport și, eventual, la micile conversații de introducere, care au rol de socializare. Dar acestea nu egalează nici pe departe complexitatea

relaționării care constituie cadrul necesar împărtășirii unor valori religioase profunde. Identitatea, profunzimea trăirilor, implicarea psiho-afectivă și asumarea responsabilității rămân la un nivel scăzut în majoritatea comunităților virtuale religioase, transferând în acest spațiu sindromul McChurch ce transformă organizările religioase în furnizori de servicii spirituale.

4. Paradoxul varietății

Una dintre cele mai apreciate trăsături ale spațiului virtual este aceea a posibilității de exprimare a unei pluralități de perspective. „Coexistența facilă a atâtor opinii diferite și deschis eterodoxe în ciber spațiu expune navigatorul web la un mediu doctrinal mult mai fluid, care are potențialul de a încuraja religiile individuale și experimentarea spirituală” (Dawson & Cowan, 2004).

Totuși, analiza unui număr suficient de mare de comunități virtuale religioase induce inevitabil senzația deja-vu. Multe dintre siturile cu conținut religios oferă același tipar de informații, reducând interacțiunea la minimum și păstrând o structură rigidă (Højsgaard & Warburg, 2005). Prezența organizațiilor religioase pe internet le poate împinge către reduționism, superficialitate, nerealism. Astfel, varietatea perspectivelor și ideilor riscă să fie ușor îngrădită de șabloane în www.

5. Paradoxul autenticității

O altă problemă este cea referitoare la autenticitatea experienței religioase online. Termenii autenticității sunt normativi, evaluativi și relativi cultural. Experiențele religioase sunt în special problematice deoarece presupun fenomene care se află în afara domeniului analizei științifice: sacral, transcendentul (Højsgaard & Warburg, 2005). Deși spațiul virtual promite posibilitatea exprimării neîngrădite a trăirilor și manifestărilor religioase veritabile ale fiecărui individ și grup potențial, în fața unei întâlniri religioase dintr-o lume virtuală, în care avatarurile participanților se prezintă sub cele mai neobișnuite forme humanoide sau nu, cercetătorul nu poate să nu se întrebe în ce măsură reprezintă aceasta o exprimare religioasă autentică. Reprezintă rugăciunea exprimată prin intermediul tastaturii și transmisă simultan tuturor participanților pentru a putea spune „Amin”, o rugăciune veritabilă?

Un astfel de paradox aduce în prim plan problema experimentării realului și a reprezentării lumii. Măsura în care comunitățile virtuale religioase reușesc să conducă la reprezentări colective ale acelorași realități transcendente poate fi cheia către evaluarea autenticității acestora.

6. Paradoxul dezvoltării

De la început, mișcările religioase noi au fost foarte deschise la noile tehnologii ca mijloace de extindere a vizibilității și a puterii de exprimare. Pe parcurs, și alte biserici și organizații tradiționale au văzut în internet o oportunitate de a îmbina elementele tradiționale cu oportunitățile moderne pentru a putea face față valului din ce în ce mai puternic de secularism (Heather & Lee, 2006). Dorința de creștere numerică și dezvoltare a făcut ca toate orientările și grupările religioase să fie prezente în spațiul online.

Totuși, urmărind reacțiile participanților și transformările suferite de biserici în spațiul real, cei mai mulți dintre liderii religioși se întrebă dacă nu cumva tradițiile și chiar experiențele religioase în sine nu sunt trivializate de practicile și experiențele spirituale online. Alți lideri religioși sunt preocupați de faptul că sinagogile, bisericile, moscheile și templele virtuale care populează internetul reflectă colonizarea religiei de către tehnologie mai mult decât sacralizarea spațiului virtual. Principala lor preocupare este faptul că internetul ar putea reconfigura tocmai tradițiile pe care cei care s-au lansat în acest spațiu au avut ca obiectiv să le păstreze (Brasher, 2004). Trecerea timpului va permite verificarea temerilor lor cu privire la efectul corosiv al religiei virtuale asupra celei din spațiul real.

7. Paradoxul libertății

Întâmpinat cu optimism ca spațiu al libertății totale în căutarea iluminării și a împlinirii, Internetul a devenit rapid o locație pentru competiții și încercări de a controla experiența religioasă a altora. Devenite un instrument important în păstrarea iluziei omniprezenței și a continuității, unele comunități virtuale religioase pot contribui la manipularea și controlul mediat al unor lideri religioși charismatici asupra celor neinițiați sau dispuși de a-și ceda responsabilitățile odată cu libertatea de gândire unor mentori necunoscuți și convingători.

Caracteristici ale comunităților virtuale religioase

Dincolo de dificultățile și provocările cu care se confruntă, comunitățile virtuale religioase se impun ca un fenomen distinct, ale cărui elemente specifice îmbină experiența religioasă împărtășită cu potențialitățile și limitările mediului de desfășurare.

Spațiul virtual reprezintă un mediu extrem de flexibil, cu modalități extrem de variate de dezvoltare, în continuă expansiune și care conține potențial o infinitate de dimensiuni neexplorate. Lipsa delimitărilor spațio-temporale, flexibilitatea rolurilor și a statuturilor sociale, oportunitățile egale de exprimare ale membrilor, posibilitatea dialogurilor interconfesionale, mobilitatea, pluralitatea perspectivelor exprimate reprezintă puncte forte în analiza structurilor sociale inerente acestor tipuri de comunități.

O caracterizare succintă și cu un nivel ridicat de generalizare a comunităților virtuale religioase și, mai ales a celor cu specific creștine ar trebui să precizeze următoarele aspecte definitorii:

- Denumire: dincolo de rolul de a identifica entitatea comunitară în raport cu celelalte, denumirea unei comunități virtuale religioase este, cel mai adesea, încărcată de simboluri revelatoare pentru orientarea și ideologia sa. De altfel, comunitățile creștine sunt marcate de un puternic simbolism religios din care face parte simbolismul numeric (12 ca număr de membri, 7 ca simbol temporal, 3 ca simbol al Dumnezeirii).
- Crez: principalele credințe ale unei comunități virtuale religioase reflectă nu numai opțiunile sale dogmatice ci și modul în care se raportează la lume.
- Scop: ținta fixată de membrii comunității sau de liderii acesteia dezvăluie aspecte legate de motivații și rațiuni ale existenței în spațiul virtual.
- Misiune: rolul pe care și-l asumă o comunitate virtuală în raport cu ceilalți indivizi și cu societatea în general.
- Organizare: structurile de comunicare, rolurile și statuturile sociale funcționale sau simbolice, modalități și scheme de funcționare.

Comunitățile virtuale religioase sunt marcate de ordine în comunicare, seriozitate și o mai bună structurare a mediului și discuțiilor comparativ cu alte comunități virtuale similare ca suport tehnic și forme de comunicare. Această comparație, perfect valabilă pentru comunitățile locale, este îndeosebi validă pentru comunitățile virtuale religioase care funcționează într-o lume virtuală (Heather & Lee, 2006). Interacțiunile sunt mai formalizate și comunicarea este supusă limitărilor impuse de mediu (scrisă, redusă ca dimensiuni în cazul comunicării în timp real, prescurtată). Limbajul este plin de metafore și simboluri împreună cu sensuri specifice ale cuvintelor (de ex: frate, părtășie, ascultare etc.) putându-se vorbi de un jargon religios sau, mai degrabă, de un jargon denominațional.

În ceea ce privește structura comunităților virtuale religioase, aceasta poate copia schema de comunicare directă și nemediată specifică celor mai multe comunități cu rol de socializare dar, poate prezenta și o serie de adăugiri sau restructurări. Astfel, în timp ce în celelalte comunități virtuale distincția se face doar între membri și vizitatori sau membri care plătesc și cei care nu plătesc (cu drepturi limitate), în comunitățile virtuale religioase, apare o formă de stratificare socială care include liderul religios, membrii constanți și membrii ocazionali (Heather & Lee, 2006).

Considerate într-un mod echilibrat și complex, comunitățile virtuale religioase sunt departe de imaginea idilică promovată de optimiștii utopici ce văd în acest tip de formațiuni un model fără limite sau probleme de natură socială, care va înlocui comunitățile locale. În acest sens, un studiu desfășurat de Folz și Folz (2003) cu privire la modul în care evaluează membrii comunitățile virtuale religioase la care participă a ajuns la concluzia că marea majoritate a celor investigați nu consideră că acestea înlocuiesc comunitățile locale. Cei mai mulți apreciază comunitățile virtuale ca fiind mai puțin satisfăcătoare decât cele locale și sunt conștienți de limitele pe care le presupune participarea la activitatea unor comunități online. „Cei mai mulți participanți realizează faptul că cei săraci și cei flămânzi nu se găsesc în ciber spațiu, în special nu în cadrul unor comunități presetate, imateriale. Cei mai mulți avertizează împotriva utilizării internetului ca o modalitate de evadare din calea nevoilor oamenilor adevărați. Cei mai mulți sunt conștienți de faptul că avem mai multe să ne spunem decât ceea ce se poate încadra în propoziții structurate binar.” (Foltz & Foltz, 2003)

Astfel, analiza unor comunități virtuale religioase va trebui să considere atât avantajele cât și limitele acestor formațiuni pentru a putea distinge între elementele tipice comunicării în spațiul virtual și cele care formează specificul unei comunități anume. De exemplu, utilizarea unui limbaj persuasiv puternic, abundența figurilor de stil și a termenilor considerați duri în limbaj curent poate fi un element specific unei anumite comunități, datorat spiritului polemic ce o animă, dar și un efect natural al lipsei dimensiunilor non-verbale.

O tipologie a comunităților virtuale religioase

Pornind de la observația non-participativă a 10 comunități virtuale religioase selectate pe baza unui nivel minim de activitate în ultimele 36 de luni și pe principiul diversității, o analiză sistematică a comunicării din cadrul acestor comunități virtuale religioase creștine, în care limba de comunicare este româna, a evidențiat două dimensiuni distincte ce caracterizează relațiile interpersonale, structura și dinamica din cadrul comunităților virtuale religioase:

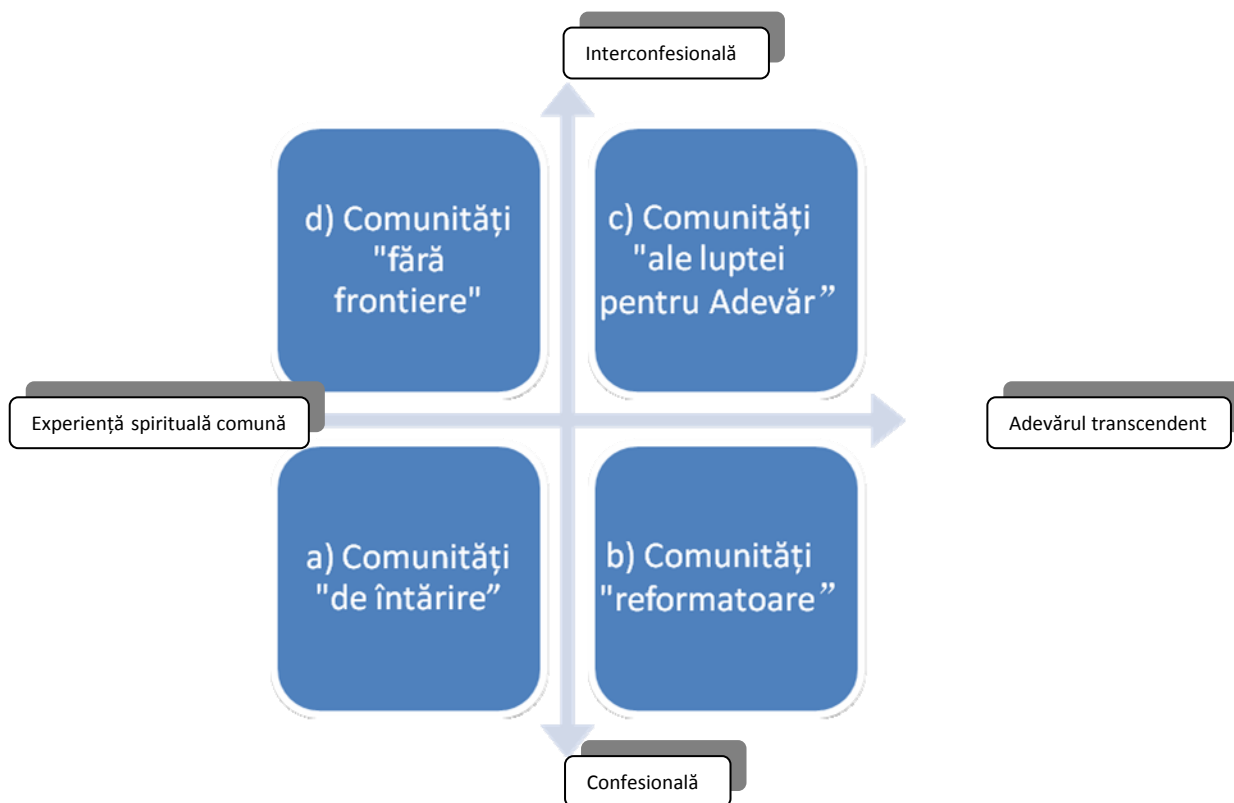
1. Orientarea confesională. Această dimensiune se referă la modalitatea în care se raportează comunitatea virtuală la organizația unei (sau mai multor) biserici ca autoritate și formă de organizare. Din acest punct de vedere, comunitățile virtuale religioase pot fi confesionale sau interconfesionale.

2. Orientarea valorică face referire la tipul valorilor religioase predominante în comunitate și promovate sistematic în cadrul discursului. Această dimensiune definită bipolar este delimitată de experiența spirituală comună a membrilor și adevărul transcendent ca valori predominante.

Pornind de la aceste două dimensiuni, pot fi definite patru tipuri distincte de comunități virtuale religioase tipice, denumite metaforic:

- a) Comunități „de întărire”;
- b) Comunități „reformatoare”;
- c) Comunități „ale luptei pentru Adevăr”;
- d) Comunități „fără frontiere”

Schema 1: Tipuri de comunități virtuale religioase

- a) Comunitățile „de întărire” sunt acele comunități care aderă la principiile și dogmele unei confesiuni religioase particulare și valorizează în principal experiența spirituală împărtășită. Ele funcționează ca un spațiu spiritual închis, în care comunicarea cu ceilalți membri ai comunității are rolul de a întări convingerile comune ale tuturor.

Opiniile divergente sunt descurajate și propunerile de schimbare sunt privite ca amenințări externe. Credințele și convingerile comunității funcționează ca un zid de delimitare față de ceilalți. Orientările religioase diferite sunt aduse în discuție doar în scop apologetic, pentru a dezvolta contraargumente care să întărească credințele grupului.

Norma interacțiunilor este consensul iar discursul este considerat profund conservator.

Asemenea comunități pot avea scopul de a facilita comunicarea unor membri care se întâlnesc și în spațiul real, de a crea cadrul pentru interacțiunea unor membri separați geografic, de a contribui la realizarea unor proiecte comune, de a pune la dispoziție mijloacele pentru punerea în comun a unor resurse etc.

Comunitățile de întărire pot reprezenta dimensiunea virtuală a unei comunități locale (de exemplu, [comunitatea virtuală Sfânta Cruce](#)) sau organizări virtuale fără corespondent local dar care prezintă o identitate confesională comună (de exemplu, [comunitatea virtuală Intercer](#) sau [comunitatea Forum Catolic](#)).

Punctele forte ale acestui tip de comunități sunt gradul ridicat de coeziune și capacitatea de mobilizare pentru realizarea unor proiecte comune.

Punctele slabe sunt reprezentate de închiderea la comunicarea cu celelalte comunități, ceea ce împiedică dezvoltarea prin confruntare de idei. În timp, nivelul cultural și educațional al acestui tip de comunități riscă să devină scăzut.

- b) Comunitățile „reformatoare” sunt acele comunități care valorizează profund adevărul religios și sunt loiale unei confesiuni specifice. În cadrul acestor comunități sunt propuse spre dezbateri idei noi care să promoveze schimbarea în bisericile la care aderă membrii. Comunitățile „reformatoare” sunt orientate spre descoperirea continuă a adevărului, spre dezvoltarea înțelegerii cu privire la modalitățile relevante de integrare a acestuia în realitatea socială și individuală. Adesea, membrii acestor comunități sunt etichetați ca fiind liberali și intră în conflict cu facțiunile de orientare fundamentalistă ale aceleiași confesiuni.

Comunitățile de acest tip pot fi grupuri de dezbateri, care împărtășesc identitatea confesională a bisericii la care aderă membrii (de exemplu, comunitatea Oxigen) sau formațiuni care revendică identitatea confesiunii religioase, despre care consideră că a fost trădată sau pierdută de marea majoritate a credincioșilor (de exemplu, [comunitatea Biserica Ortodoxă Liberă](#)).

Punctele forte ale comunităților de acest tip sunt deschiderea la schimbare în vederea creșterii și dezvoltării înțelegerii adevărului transcendent.

Punctele slabe ale comunităților reformatoare sunt deficiența în a implementa ideile și proiectele rezultate în urma dezbaterilor și gradul de instabilitate mai ridicat decât al comunităților „de întărire.”

- c) Comunitățile „luptei pentru Adevăr” sunt acele comunități în care dialogul interconfesional are ca temă și valoare principală adevărul. Axată pe dezbateri și polemică, interacțiunea în cadrul acestor comunități constituie fie un teren al negocierilor strânse în ceea ce privește dogmele și practicile religioase, fie o luptă a surselor de autoritate.

Metafora luptei pentru Adevăr aplicată acestui tip de comunități se referă la eforturile membrilor de a-i convinge pe ceilalți de veridicitatea și validitatea argumentelor proprii în încercarea de a impune orientările valorice specifice confesiunii la care aderă. Un exemplu al unei astfel de comunități este comunitatea [Dialog Evanghelic Ortodox](#).

Punctele forte ale acestui tip de comunități sunt deschiderea la dezbateri și gradul ridicat de elaborare al argumentelor și raționamentelor logice.

Punctele slabe includ atmosfera conflictuală și incapacitatea elaborării unui model integrator, cu toate că misiunea declarată conține elemente comunitare valoroase.

- d) Comunitățile „fără frontiere” sunt formațiuni interconfesionale care valorizează în principal experiența spirituală comună. Trăirile emoționale ale individului sunt considerate manifestări veritabile ale credinței. Comunitatea întreține un climat afectiv pozitiv prin ignorarea opiniilor divergente.

Tematica discuțiilor se concentrează asupra unor subiecte cu caracter general, care să nu ofenseze participanții și să nu stârnească polemici. Preocuparea principală în ceea ce privește moderarea discuțiilor în aceste comunități este corectitudinea politică.

În general, membrii acestui tip de comunități folosesc unul sau mai mulți dintre următorii termeni pentru a le descrie: inclusiviste, non-denominaționale, deschise, creștine (refuzând orice altă categorie subordonată), spirituale.

Acest tip de comunități virtuale sunt mai puțin frecvente în limba română, bisericile non-denominaționale fiind o realitate specifică într-o mai mare măsură spațiului occidental. Între comunitățile virtuale care s-ar putea încadra în această categorie se regăsesc următoarele: [Cuvinte la Schimb](#), [Cristia](#) sau grupul [Speranta Youth](#).

Între punctele forte ale acestui tip de comunități se înscriu atmosfera destinsă, de cooperare și explorarea dimensiunilor comune ale experienței religioase a membrilor.

Punctele slabe ale comunităților „fără frontiere” se referă la superficialitate și ignorarea diferențelor ca modalitate ineficientă de soluționare a problemelor.

Încadrarea unor comunități virtuale religioase în tipologia prezentată mai sus impune câteva observații:

- Există multiple comunități virtuale cu un grad ridicat de complexitate, care se încadrează cu greu în categoriile descrise. Diferite părți sau grupări ale comunității prezintă orientări diferite. Astfel, o comunitate găzduită pe un forum poate avea secțiuni destinate dezbaterilor de tip interconfesional dar și secțiuni orientate spre experiența spirituală împărtășită a membrilor.
- Transformările frecvente datorate fluctuației membrilor pot determina deplasări sau reîncadrări ale unor comunități. Astfel, o comunitate care inițial se definește ca fiind axată pe experiențele spirituale comune și pe discuții creștine generale poate deveni o comunitate de dezbateri pe măsură ce tot mai mulți dintre membrii înscriși prezintă dileme și își manifestă interesul pentru stabilirea adevărului cu privire la anumite aspecte teologice.

Concluzii

Din punct de vedere social, comunitățile virtuale religioase reprezintă un mediu nou, în continuă dezvoltare și restructurare, care solicită eforturi de adaptare a practicilor religioase în condițiile redefinirii identității spirituale a unei generații care își petrece o parte semnificativă a existenței în alte spații decât cele tradiționale.

Încercările de studiu sistematic al acestor organizări sociale din spațiul virtual se găsesc încă la începuturi în confruntarea cu varietatea formelor lor de manifestare dar și cu transformările continue, inerente unor organisme sociale atât de flexibile și dinamice. Pentru a rămâne conectată la actualitatea comunităților virtuale religioase și pentru a rămâne relevantă în acest spațiu, cercetarea va trebui să construiască strategii active de investigare și analiză a volumului imens de date produse într-un spațiu aflat în continuă expansiune.

Dincolo de varietatea, flexibilitatea și dinamica extremă a comunităților virtuale religioase, o serie de elemente rămân relativ constante: delimitarea conceptuală a spațiului în care se manifestă, comunicarea mai puțin fluentă dar accesibilă tuturor membrilor, mesajele voluminoase, argumentele mai mult sau mai puțin elaborate, schimbul de resurse intelectuale, spirituale și materiale și, ca un element unificator, căutarea – mai mult sau mai puțin rațională, mai mult sau mai puțin mistică – a revelației supreme.

Bibliografie

Brasher, B. E. (2004). Give Me That Online Religion. New Jersey: Rutgers University Press.

Dawson, L. (2000). Researching Religion in Cyberspace: Issues and Strategies. In J. K. Hadden, & D. E. Cowan, Religion on the Internet: Research Prospects and Promises (pp. 25-54). London: Elsevier Science.

Dawson, L., & Cowan, D. (2004). Religion Online: Finding Faith on the Internet. New York: Routledge.

Foltz, F., & Foltz, F. (2003). Religion on the Internet: Community and Virtual Existence. Bulletin of Science Technology Society , 23 (4), 321-330.

Heather, N., & Lee, R. (2006). The Sacred and the Virtual: Religion in Multi-User Virtual Reality. Journal of Computer-Mediated Communication , 4 (2).

Helland, C. (2007). Diaspora on the Electronic Frontier: Developing Virtual Connections with Sacred Homelands. Journal of Computer-Mediated Communication , 12 (3), <http://jcmc.indiana.edu/vol12/issue3/helland.html>.

Højsgaard, D., & Warburg, M. (2005). Religion and Cyberspace. New York: Routledge.

Wach, J. (1997). Sociologia religiei. Iași: Polirom.

Zuckerman, P. (2002). The Sociology of Religion of W.E.B. du Bois. Sociology of Religion , 63 (2), 239–254.